

REGERINGSKANSLIET

Utbildningsdepartementet

Globaliseringsrådet

DN Debatt 2008-06-08

Svenskt pass snabbare för den som lär sig svenska!

Få invänder mot att goda språkkunskaper främjar möjligheterna att på olika sätt bli delaktig i samhället. Språket är en väg till integrationens löfte om jämlika villkor för samhällets medlemmar. En rad undersökningar, från Sverige såväl som andra länder, visar att invandrade som lär sig det nya landets språk bra får avsevärt bättre förutsättningar att konkurrera om lediga jobb. Likaså öppnar språkkunskaper dörrar till demokratisk delaktighet.

I Sverige satsas också betydande resurser på att ge nyanlända invandrade möjlighet att lära sig svenska. Den utbildning som ges via svenskundervisning för invandrare (Sfi) har dock fått utstå skarp kritik. I en artikel på DN Debatt (18/2) hävdar de ansvariga ministrarna, Jan Björklund och Nyamko Sabuni, att Sfi-utbildningen präglas av otydliga mål, bristande kvalitet och dåliga resultat.

Ministrarna aviserar en rad åtgärder för att komma till rätta med dessa brister. I deras repertoar av politiska styrinstrument ryms både piskor och morötter. Till de förstnämnda hör granskningar och restriktioner av

olika slag, såsom obligatoriska slutprov, ökade prestationskrav och skärpta tidsgränser för tillåten studietid. Men de tänker sig också att aktivitetsgraden kan främjas via ekonomiska incitament. Som morot vill man införa en ”prestationsbaserad sfi-bonus”. Förhoppningen är att studiemotivationen generellt sett kan öka om framgångsrika elever – de som lär sig svenska i takt med kursplanen – får en extra ekonomisk ersättning.

Hot om sanktioner fordrar en kostsam kontrollapparat och därtill ofta besvärliga överväganden av vad som ska räknas som rimlig grund för undantag från reglerna. Moroten kan därför i många fall vara ett mer effektivt styrmedel än piskan. Här finns emellertid också ett incitament att tillgå som inte skulle behöva belasta statskassan mer än marginellt. Inlärningen av svenska kan stimuleras genom möjligheten att förvärva ett svenskt medborgarskap tidigare än vad dagens regelverk medger.

Vi publicerar i dag en rapport (”Språk, krav och medborgarskap”) författad på uppdrag av Globaliseringsrådet, där vi skisserar en framtida modell för hur språkkunskaper kan kopplas till medborgarskap. Olikt tidigare förslag om språkkrav, och i motsats till vad som gäller i andra (med Sverige jämförbara) länder, innebär denna modell att ingen skulle möta strängare villkor för svenskt medborgarskap än de som råder idag. Tvärtom skulle villkoren för många invandrade bli mer generösa. Tanken är att kraven för medborgarskap kan mildras vad gäller antalet år som man måste ha varit bosatt i Sverige, om den som söker svenskt medborgarskap skaffar sig goda kunskaper i svenska.

Rent praktiskt kan detta arrangeras inom den befintliga Sfi-utbildningens ramar. Beviset för goda kunskaper i svenska skulle kunna utgöras av resultatet från ett prov som administreras inom Sfi. En person som efter exempelvis ett års studier vill testa sina kunskaper i svenska och då uppnår godkänt resultat, får åberopa detta då hon eller han ansöker om

att få bli svensk medborgare. Det normala villkoret är att man skall ha varit bosatt minst 5 år i Sverige för att beviljas medborgarskap (en tidsgräns på 4 år gäller dock för statslösa och flyktingar). Men en invandrad person som på kortare tid än så kan uppvisa goda kunskaper i svenska skulle enligt den modell vi har skisserat kunna få bli medborgare redan efter 2 år i Sverige.

Som vi ser det har en sådan modell flera fördelar. Den innebär ökade incitament såväl för att påbörja som för att slutföra Sfi. Nyanlända invandrades kunskaper i svenska kan därmed generellt sett förväntas öka. Dessutom krävs ingen omfattande byråkrati; kunskaper om och erfarenheter av hur lämpliga språkprov bör utformas och administreras finns redan idag inom Sfi-utbildningen.

Vårt förslag ska uppfattas som en principskiss. Vad som är den lämpligaste tidsgränsen för påskyndat medborgarskap, och vilken mer precis nivå av språkkunskaper som ska gälla, måste utredas närmare. Men i anslutning till detta bör man notera att även dagens regelverk innehåller differentierade villkor. För den som är medborgare i ett annat nordiskt land räcker det med just 2 års hemvist i Sverige.

Förklaringen till att det finns en sådan gräddfil kan spåras i de nordiska ländernas mångåriga samverkan och i den koordinering av regelverk som skedde långt innan motsvarande blev aktuellt inom EU. Men den bakomliggande tanken är rimligen också att invandrade från nordiska länder har lättare att integrera sig i det svenska samhället, inte minst på grund av att språktröskeln normalt sett antas vara lägre. I en strävan mot ökad jämlikhet i förutsättningar borde dock en utomnordisk invandrad som kan uppvisa goda kunskaper i svenska inte behöva vänta längre än någon annan på att få fullvärdiga medborgerliga rättigheter.

För att incitamenten ska fungera som vår modell förutsätter måste nyanlända immigranter uppleva ett svenskt medborgarskap som attraktivt – som ett värdefullt medlemskap, för vilket man är beredd att investera tid och kraft. Vissa forskare har varit skeptiska till att så är fallet, eftersom en betydande uppsättning rättigheter följer redan med ett permanent uppehållstillstånd. Det praktiska värdet av ett fullvärdigt medborgarskap skulle således vara begränsat. Analyser som vi har genomfört visar emellertid att ett svenskt medborgarskap upplevs som i högsta grad eftersträvansvärt. Särskilt gäller detta för dem som invandrat från länder utanför västvärlden. En klar majoritet av denna grupp av invandrade ansöker om, och blir beviljade, ett svenskt medborgarskap så snart som möjlighet ges.

Vår rapport innehåller också en genomgång av regelverken för hur medborgarskap kan förvärfvas i ett antal länder i västvärlden. Vi konstaterar att det finns en tydlig trend i riktning mot ökad restriktivitet i de västeuropeiska länderna. Här har regelverken under senare tid förändrats i riktning mot ökade krav på ”dokumenterad integration”. En immigrant som vill bli medborgare i sitt nya land måste i högre grad än tidigare bevisa att hon eller han är integrerad i samhället. Praktiskt förutsätts detta kunna ske genom uppvisande av utbildningsintyg eller genom att man får godkänt resultat på särskilt anordnade språkprov. Därtill ställs på flera håll också krav på att man ska kunna redovisa insikter i kulturella förhållanden. Med det sistnämnda följer ofta en kritisk diskussion om vilken slags kunskap man egentligen försöker mäta.

En stundtals infekterad debatt har tidigare förts om förslaget att språkkrav ska gälla även för svenskt medborgarskap. De kritiska rösterna här har hävdade att ropen på ökade krav är missriktade; huruvida man är en god medborgare bestäms inte i första hand av hur väl man kan tala och skriva svenska. En politisk majoritet har också avvisat förslag om

språkrav med hänvisning till att konsekvenserna skulle bli orättvisa. Eftersom olika förutsättningar råder för språkinlärning kan i värsta fall den som har svårt att lära sig ett nytt språk aldrig bli medborgare. Utifrån språkkunskapernas centrala betydelse för delaktigheten i samhället har förespråkarna dock menat att språkravet är ett befogat integrationspolitiskt instrument.

Det antas stimulera invandrade att förvärva kunskaper som gynnar såväl den enskilde som samhället i stort.

Sverige placerar sig i detta avseende också i en alltmer unik position bland västvärldens mogna demokratier. Frågan är förstas om detta är hållbart på längre sikt, i ljuset av den politiska viljan till samordning av migrations- och integrationspolitiken inom EU. Den modell vi har skisserat visar dock att det finns alternativ till ökad restriktivitet. En aktiv integrationspolitik kan förenas med regler för medborgarskap som är välkomnande snarare än uteslutande.

Dan-Olof Rooth
Per Strömblad